

recognizability, the ecological safety of tourist groups and individual tourists is an essential point. These are complementary factors that not only contribute to the development of urban tourism, but also ensure its optimized safety.

Urban tourism is one of the most intensive tourist destinations in modern society. In general, the concept of "city tourism" is relatively new. Its concept was formed in world tourism in the late twentieth century, thanks to the work of German scientists L. Hartmut, G. Neuenfeldt, O. Rose (1980-1990). For example, L. Hartmut's dictionary (1997) defines urban tourism as "a short-term (usually 1–4 days) visit to a city with the following purpose: interest in the history and culture of the city; participation in various events; purchase of various goods. Often such a visit is carried out in the form of a weekend excursion and can take place both individually and in groups, ie both organized (through a tour of the company and with guides), and independently.

The growing intensity of the development of urban tourism in Ukraine, as well as the intensification of the development of related industries, makes scientific developments in the perspective of justifying the optimization of such a component of the tourism industry is extremely relevant. At the same time, there are certain components of such relevance that are related to the structure of urban tourism. It includes scientific developments that aim to reveal the possibilities of tourism development in a particular city, from purely quantitative indicators of the intensity of possible tourist flows to ensure their quality, including environmental safety.

As a result, the relevance and novelty of such studies is a holistic expression, where each component is characterized by its own structurally oriented place and complements other components.

Urban tourism and its component urban ecological tourism are among the most promising tourist destinations. Along with their spontaneous development, there is a need for scientific understanding of such activities, which will contribute to the development of the necessary legislative solutions. Today there are discussions on defining the main concepts of urban tourism development such as urban tourism itself, the ecological environment of urban tourism development, ecological safety of urban tourism development, tourist ecological resource, etc.

In general, the prospects of such a tourist destination are beyond doubt, and the scientific basis that can optimize such tourism development is a necessary and timely completion of it today.

The researches presented in the article encourage to improve the optimization of urban tourism development in any city of Ukraine. At the same time, the identification of the main problem situations contributes to focusing on them, which can significantly reduce time and money resources when planning the development of the tourism industry in cities. Such approaches allow to optimize urban planning in the field of tourism development.

Since the scientific developments presented in the article are largely generalized, they can be used in the development of the tourism industry in any city of Ukraine.

Key words: urban tourism, ecological city tourism, urban tourist resources, ecological safety of tourists.

Надійшла 13.04.2021р.

УДК 338.485:332.146-025.27(477.43)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.15>

Олеся ДОЛИНСЬКА

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розвиток туризму в регіоні залежить від формування ринку послуг та удосконалення інфраструктури, створення туристичних кластерів. Туристичний потенціал Хмельницької області охоплює у себе об'єкти природно-заповідного й історико-культурного фондів, ще не задіяних у туристичній діяльності. Вони є основою для формування нових туристичних принад, які можна використати для розвитку сільського туризму, створення нових робочих місць, знаходження джерел доходів новопосталих територіальних громад.

Ключові слова: туристичний кластер, хмельницька область, зелений туризм, соціально-економічний розвиток регіону.

Постановка науково-практичної проблеми. У сучасному суспільстві туризм має стратегічне значення для повноцінного розвитку кожної держави, оскільки з ним пов'язано багато галузей [1, с. 44]. Враховуючи економічну ситуацію в Україні, туристичну галузь бажано розвивати на рівні держави. Важливими питаннями розвитку туризму регіону є надання туристичних послуг та формування їх ринку, удосконалення інфраструктури. У масштабі України Хмельницька область має доволі посе-

редні значення головних показників туристичної діяльності. Так, за кількістю обслугованих туристів регіон має показник лише 0,6 % від державного (2018 р.), що вказує на невідповідність наявного потенціалу для розвитку туризму з реальним туристичним потоком. Туристична діяльність впливає на залучення великих коштів, запровадження спеціальних державних програм розвитку, а головною є місцева ініціатива, що сприяє активізації соціально-економічного розвитку певних ло-

кальних територіальних утворень.

Актуальність і новизна дослідження. Хмельницька область має переважно аграрний профіль економічного розвитку, що позначається на всіх аспектах буття жителів. Три найбільші виклики туристичної індустрії Хмельницької області та міста Хмельницького:

- подолати стереотипи, які створюють хибне враження про область та обласний центр;
- забезпечити доступність інформації про події, заходи, заклади області та туристичних міст;
- підвищити рівень якості надання туристичних послуг [16].

Три найбільші переваги тур-індустрії Хмельницької області та міста Хмельницького:

- дістатись до області та обласного центру дуже зручно завдяки вдалому географічному розташуванню;
- Хмельницький – зелене місто парків та скверів, яке визнано одним з найбільш безпечних, найчистіших і найкомфортніших обласних центрів України;
- розвинений подієвий та гастротуризм (подільська, європейська, грузинська, китайська кухні), до того ж за цінами, що можуть приємно здивувати українських та іноземних гостей [16].

Проведене суспільно-географічне дослідження дало змогу отримати такі головні результати:

- проведено комплексне дослідження впливу туристичної діяльності на сільські об'єднані територіальні громади в Хмельницькій області;
- охарактеризовано і сформульовано просторові закономірності регіонального туристичного комплексу Хмельницької області.

Отримали подальший розвиток перспективні напрямки розвитку регіонального туристичного комплексу Хмельницької області в контексті суспільних трансформацій.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Туристична індустрія має соціальне та економічне значення: створює нові робочі місця; збільшує доходи населення та держави; розвиває галузі, які мають відношення до туристичних послуг; відроджує та демонструє культуру та традиції країни. Але, не зважаючи на високий туристичний потенціал, головними проблемами у галузі туризму є: неефективне та нераціональне використання природних ресурсів; відсутність розвиненої інфраструктури з новими видами послуг; необхідність реконструкції архітектурних та історичних пам'яток; неякісне надання туристичних послуг, недосконалий розвиток

внутрішнього туризму.

Мета цієї статті – проаналізувати питання створення туристичних кластерів в Хмельницькій області, адже створення туристичного кластера фактично визначає позиціонування території і впливає на формування іміджу регіону.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. З позицій географічної науки питання утворення туристичних кластерів є доволі вивченим. В останніх публікаціях з питання утворення туристичних кластерів акцентується увага на локальних аспектах розвитку такого територіального утворення та аналізується його позитивний вплив на соціально-економічний розвиток сільської місцевості. Науковцями значна увага звертається на розгляд питання створення кластерів в туристичній діяльності Ю. Зінко (2018), Л. Кирилук (2014), М. Мальська (2012), О. Маслиган (2013), А. Парфіненко (2018), С. Сировець (2012), І. Смірнов (2011), Ю. Тимчишин-Чемерис (2015), Т. Шпарага (2013), Ю. Тертична (2013), Ю. Яворський (2015).

Викладення основного матеріалу. Регіональний туристичний комплекс Хмельницької області має у своєму складі 58 точкових елементів територіальної структури та два дисперсні туристичні кущі з вузлами у містах Кам'янець-Подільський і Хмельницький. Перше з цих міст ми віднесли до туристичної «суперточки» національного значення. На території регіону функціонує 18 моно- і 17 біфункціональних туристичних пунктів та 1 моно- і 10 біфункціональних центрів, а також 1 моно- і 2 біфункціональні кластери. Саме на території Хмельницької області було засновано перший в Україні сільський туристичний кластер агроосель у смт. Гриців (Шепетівський район). Також нами було виділено чотири туристичні дисперсні кущі, що формуються. Це дало нам підстави стверджувати, що процес комплексотворення у регіональному туристичному комплексі є незавершеним, і тому доцільно запропонувати власні пропозиції.

Індустрія гостинності охоплює різні форми діяльності в сфері послуг. Це готельний, ресторанний і транспортний бізнес, екскурсійна діяльність тощо. Безумовно, це великий ресурс зайнятого населення, кількість якого має тенденцію змінюватись [16].

У м. Хмельницький наразі працюють 14 готелів та 501 заклад громадського харчування. Туристичний збір становить 1% від вартості кожної доби тимчасового розміщення.

На сьогодні, в м. Хмельницькому в пріоритеті розвиток подієвого та гастрономічного

туризму. До введення карантинних обмежень, за рік проводилося більше 200 мистецьких заходів. Тобто, майже щодня щось відбувалося. Проводилися фестивалі, цікаві всім, незалежно від віку чи вподобань. Найпопулярніші з них – фестиваль рок-музики Rock&Buh, джазовий фестиваль JazzFest Podillya і цьогорічна новинка – фестиваль оркестрових шоу ArtMajorShow. Масштабний фестиваль Respublica цього року відбувався в онлайн режимі у Хмельницькому. Чимало гостей міста залишилися під враженням від Різдвяного ярмарку, його особливої атмосфери і обіцяли повернутись в Хмельницький знову саме у новорічний період.

Крім того, туристам мало відомо, що в місті створено ряд унікальних закладів, які були першими в Україні, а окремі і сьогодні залишаються єдиними на її теренах. Це і Хмельницький міський монотеатр «Кут», і музей-студія фотомистецтва, і обласний художній музей – насправді перший в Україні музей сучасного мистецтва, заснований у 1990-ті роки. А ще є школа іконопису «Нікош» – особлива гордість Хмельницького.

У 2016 році було затверджено Програму розвитку міста Хмельницького у сфері культури на період до 2020 року «50 кроків, що змінять місто», де є окремий розділ щодо розвитку туристичної галузі міста. Необхідну інформацію про місто можна дізнатися з розробленого календаря подій, а також, мапи «Хмельницький Цікавий» та мапи області «Подорожуй з Хмельницького». Також туристам будуть цікаві листівки, магніти, на яких зображені візитівки та «фішки» міста [16].

На жаль, поняття «туристичного кластеру» в Україні сьогодні не визначене на законодавчому рівні, немає й загальноприйнятого визначення цього терміну. Тому не виключено, що різні фахівці під «кластером» мають на увазі зовсім різні явища. Узагальнюючи думку науковців, зауважимо, що кластер – група однакових або подібних елементів, зібраних разом або близько один до одного; туристичний кластер – це концентрація на певній території підприємств індустрії туризму, які взаємодіють між собою з метою створення туристичного продукту. Групи підприємств спільно використовують туристичні ресурси, інфраструктуру, ринок праці та взаємодоповнюють один одного. Питання створення кластерів у туристичній сфері є актуальним. Також, синергетичний ефект сприяє створенню кластерів з подібною спеціалізацією [2; 3; 7; 15].

У регіональній системі розселення відбуваються зміни, які призводять до утворення регіонального туристичного комплексу, що

зумовлено головними аспектами функціонування кластерів: внутрішня цілісність кластеру; подетальна спеціалізація між господарюючими суб'єктами; використання позитивних аспектів мікро-географічного положення в існуючій регіональній системі розселення; залучення молоді у розвитку підприємницької діяльності та самозанятості; посилення комплексують зв'язків між різними складовими кластерів; відсутність єдиного органу управління та застосування колегіальності у прийнятті спільних для всіх його учасників рішень.

Відповідно, слід виділяти чотири основні типи територіально-рекреаційних систем і кластерів [8, с. 42]: лікувальні; оздоровчі; спортивні; пізнавальні. Ми виділили окремий тип – комбінований. У практиці доволі часто ці типи поєднуються між собою з метою всебічного задоволення потреб відпочиваючих та використання місцевих наявних туристично-рекреаційних ресурсів [8, с. 52].

На нашу думку, при визначенні перспектив у його подальшому розвитку Хмельницької області особливу увагу слід приділити таким новим формам туризму як сільський (зелений) туризм та туристичні кластери. Їх широке впровадження у практичну діяльність новопосталих об'єднаних територіальних громад у регіоні дозволить отримати додаткові ресурси для активізації їхнього соціально-економічного розвитку. Сільський зелений туризм в Україні лише на початку шляху свого розвитку. Маючи багату природу та різноманітні краєвиди, історичну та культурну спадщину, українські громади не вміють створити якісний туристичний продукт, яким можна привабити відвідувачів та заробити гроші. У переважній більшості українські села, продовжуючи страждати від безробіття, все більше порожніють. Загального підходу підтримки та розвитку такого туризму з боку держави немає, тож ринок, переважно, розвивається стихійно. Водночас на Хмельниччині останнім часом взялися комплексно розвивати зелений туризм. Наразі місцеві експерти з розвитку туризму напрацьовують серію зелених маршрутів по регіону спільно з громадами Хмельниччини, використовуючи європейські практики. Завдяки таким маршрутам буде готова програма зеленої мандрівки різними ОТГ області. Вони включатимуть інформацію про те, де можна туристам пообідати, заночувати, відвідати майстер-класи, екскурсії, що цікавого подивитися [6].

Кожен маршрут наразі на різній стадії готовності. Деякі з них, так як «Легенди Пониззя» Староушицької громади, «Край Бога і Божка» Меджибізької громади, практично вже

готові. Є надруковані туристичні карти, їх роздають туристам. У Староушицькій громаді встановили інформаційні туристичні стенди. Також акцент роблять і на локальній кухні. Скажімо, у тій же Староушицькій громаді діє підприємство, яке є одним з найбільших виробників лікарських рослин. Там випускають суміші трав'яних чаїв. На зелених маршрутах прокладена лінія шляху для мандрівки велосипедом, але, за словами їх розробників, доступні вони й для туристів на автомобілях. Наразі активісти готують серію відео, в яких презентуватимуть розроблені зелені маршрути [6].

Зазначимо, що матеріально-технічну базу туризму становлять: заклади тимчасового розміщення; спеціалізовані транспортні підприємства; туристично-екскурсійні установи та їхні підрозділи; інформаційні й рекламні служби; підприємства з виробництва і продажу товарів туристичного попиту.

Так, 2018 р. у регіоні лише у 27 населених пунктах діяли заклади колективного розміщення населення, у 10 – підприємства з надання туристичних послуг, а також у 27 сільських населених пунктах розташовані агрооселі. Така виразна диспропорція свідчить, з одного боку, про виразну поляризацію соціально-економічних процесів у Хмельницькій області, а, з іншого, про непропорційне залучення наявного потенціалу розвитку регіонального туристичного комплексу з позицій комплексної регіональної політики в рамках реформи децентралізації.

У Хмельницькій області є вже власний багатолітній досвід з утворення і розвитку туристичних кластерів. Корисним у цьому плані є позитивний досвід функціонування у смт. Гриців (Шепетівський район) першого в Україні кластеру сільського зеленого туризму «Оберіг» та туристичного кластеру «Кам'янецький дивокрай» (с. Колибаївка, Кам'янець-Подільський район). Також успішно діють у м. Кам'янець-Подільський кластери «Подільська гільдія ремісників» і «Кам'янець». На нашу думку, у програмі соціально-економічного розвитку м. Кам'янець-Подільський слід передбачити заходи щодо активізації роботи обох кластерів, утворення (за досвідом країн-членів ЄС) спільного координуючого органу, який би сприяв поєднанню зусиль членів діючих у місті кластерних утворень, проведенню спільних заходів та акцій, покликаних залучити нових туристів, особливо за межами України.

Отже, сьогодні оремо виділяються чотири кластери – два у м. Кам'янець-Подільський і два сільських – відповідно у с. Колибаївка

(Кам'янець-Подільський район) і в смт. Гриців (Шепетівський район). Наявність усіх типів точкових елементів територіальної структури у Хмельницькій області свідчить про розвиненість існуючих процесів комплексотворення, що обумовило утворення більш складних його складових елементів ареального типу.

Погоджуємось з точкою зору Л. Кирилюка, А. Парфіненка, К. Босенко щодо доцільності створення нових туристичних кластерів у селищах Меджибіж і Сатанів, орієнтованих на іноземних туристів (особливо на віруючих хасидів у першому з цих селищ), та більш тісну взаємодію у міжрегіональному туристичному кластері «Подільсько-Буковинський туристичний кластер», до якого входять міста – Кам'янець-Подільський, Чернівці, Хотин [7, с. 583; 10, с. 123-128]. Таким чином, можна досягти ефекту мультиплікатора у соціально-економічному розвитку не лише окремих сільських населених пунктів, а й в цілому адміністративно-територіальному районі.

Важливо, що розбудова у Кам'янець-Подільському районі туристичного кластера дозволить залучити до масового туризму більшу частину існуючих пам'яток матеріальної культури, а це безумовно сприятиме активізації соціально-економічного розвитку місцевих новостворених об'єднаних територіальних громад. Наприклад, на території Китайгородської об'єднаної територіальної громади знаходяться не лише пам'ятки культури, а й частина ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Совий яр». Це створює винятково сприятливі умови для різних видів туризму, які слід використовувати для активізації соціально-економічного розвитку цієї сільської громади.

Місто Кам'янець-Подільський залишається найбільшою туристичною принадою (дестинацією) Хмельницької області. У ньому має місце унікальне поєднання різночасової архітектурної спадщини у рамках національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» [11, с. 8-16.]. Кам'янець-Подільський район поряд з Ізяславом і Летичевом є одним із лідерів за кількістю пам'яток національного значення, що знаходяться на території Хмельницької області. Тут має місце і зосередження значної кількості пам'яток місцевого значення, що дозволяє за умови близькості до обласного центру та наявності на території річки і ставку активно розвивати різні види туризму.

Пріоритетним є завершення комплексотворення на базі поєднання Кам'янець-Подільського туристичного вузла і дисперсного туристичного куща у придністровській частині однойменного адміністративно-територіально-

го району Хмельницької області з метою створення більш складної ареальної форми, яка у майбутньому, за умови збереження існуючих тенденцій, на нашу думку, призведе до утворення спеціалізованого туристичного мікрорайону загальнонаціонального значення, який матиме у своєму складі спеціалізовані поліфункціональні дисперсні кущі та кластери. Також є всі передумови для розширення меж Хмельницького дисперсного туристичного куща за рахунок включення до його складу унікальних пам'яток науки і техніки у селах цього однойменного адміністративно-територіального району.

Важливим питанням, яке необхідно вирішити, залишається обґрунтування сільського населеного пункту-лідера у межах дисперсного туристичного куща, що формується на Чемерівщині. У зв'язку з тим, що існуючі туристичні пункти і центри у цьому районі переважно є агрооселями, а Чемерівці не має необхідної інфраструктури для розвитку туристичної діяльності, відповідний організуючий вплив може вчиняти м. Чортків сусідньої Тернопільської області чи смт. Сатанів, яке є відомим в Україні осередком оздоровлення і лікування, де наявні численні пам'ятки матеріальної культури місцевого значення [13, с. 117]. Вважаємо, що доцільніше було б з часом на базі туристичного кластера, який ми пропонуємо створити у цьому селищі, спочатку утворити туристичний центр, який може розвинути у туристичний вузол, який матиме широку зону впливу, яка включатиме у т.ч. й агрооселі.

Популяризація культурної спадщини у північних районах Хмельницької області, на нашу думку, є можливою за умови створення дисперсного туристичного куща з центром у м. Старокостянтинів. Особливе місце має зайняти с. Самчики, де на базі палацово-паркового комплексу, що входить до складу державного історико-культурного заповідника «Самчики» і парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Самчиківський парк», від 2014 р. проводиться щорічний один з небагатьох у сільській місцевості України мистецький фестиваль «Імпреза по-самчиківськи». Таким чином існує реальна можливість нематеріальну культурну спадщину регіону представити широкому загалу поціновувачів мистецтва, які також можуть відвідати один з небагатьох в Україні добре збережених палацово-паркових комплексів у стилі класицизму.

Доцільним було б широко запровадити позитивний досвід існування кластеру агроосель у смт. Гриців (Шепетівський район) у сільських населених пунктах запропонованого

нами дисперсного туристичного куща у Хмельницькій області у Старокостянтиніві з метою створення місць відпочинку, рекреації, туризму у мальовничих місцевостях [9].

З метою створення нових осередків туристичної діяльності у Хмельницькій області нами запропоновано спрямувати зусилля місцевих органів громадського самоврядування новостворених територіальних громад, органів державної влади, підприємців на включення до туристичних маршрутів і відповідної діяльності сіл Говори і Зіньків на Віньковеччині, в якій наразі відсутня туристична діяльність. Це сприятиме соціально-економічному розвитку цього типового сільського адміністративно-територіального району, створенню у ньому нових робочих місць, збереженню культури і традицій місцевого населення.

Важливим є залучення до туристичної діяльності існуючих у Хмельницькій області природно-заповідних об'єктів загальнодержавного значення. Їх специфікою є розміщення переважно у периферійних районах регіону на значній віддалі від сільських населених пунктів (виключенням є парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва). Тому можливе спочатку їх відвідання групами туристів, які мандрують з власними палатками та необхідним для розміщення на відкритій місцевості приладдям. Для цього доцільно у складі буферної зони відповідних об'єктів природи облаштувати відповідні площадки та розробити маршрути екологічних стежок, впорядкувати місця розведення багаття тощо. Особливо актуальним є така діяльність у буферних зонах національних природних парків і ландшафтного регіонального парку, які знаходяться на території Хмельницької області.

Проведений аналіз показав, що відсутність туристичної діяльності у Деражнянщині та Теофіпольщині зумовлено відсутністю на їхній території об'єктів природної і культурно-історичної спадщини національного значення. Таким чином не є доцільним створювати у них елементи територіальної організації регіонального туристичного комплексу Хмельницької області, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів, які спрямовують на його розвиток, у цьому типовому напівпериферійному агроіндустріальному регіоні з виразною поляризацією економічного простору.

Таким чином необхідно, з одного боку, сприяти утвердженню м. Кам'янець-Подільський як туристичної «суперточки» загальнодержавного рівня. Доцільним є утворення на основі цього міста складного дисперсного туристичного куща, який повинний зайняти провідні позиції у розвитку туристичної діяльності

у Хмельницькій області [9]. З іншого боку, доцільно, з метою зменшення поляризації туристичного регіонального комплексу, сприяти завершенню формування туристичних розосереджених куштів в інших районах області. Особливого значення у цьому контексті набуває його розвиток на базі обласного центру, що має найбільш вигідне транспортно-географічне положення в області. Також доцільно, на нашу думку, є розбудова первинної мережі туристичних пунктів і центрів у найбільш перспективних 13 сільських населених пунктах, а також створення двох туристичних кластерів на базі селищ Меджибіж і Сатанів. Особливого значення у цьому контексті набуває розвиток мережі агроосель, що дозволить залучити у туристичну діяльність наявні пам'ятки природи, історії, культури загальнодержавного значення, а також частково відповідні пам'ятки місцевого значення у Хмельницькій області.

Проведений аналіз конкурентоспроможності Хмельницької області на туристичному ринку України показав, що за більшістю показників регіон займає середні місця. Значною мірою це зумовлено його транзитним напівпериферійним транспортно-географічним положенням у державі. Це зумовило виразну поляризацію у розвитку туристичної діяльності у межах цього регіону, що визначила сучасні просторові особливості розвитку обласного туристичного комплексу.

Враховуючі агропромисловий економічний профіль Хмельницької області доцільним є утворення точкових елементів територіальної структури туристичної діяльності саме на базі агроосель [4; 5, с. 127].

Висновки. Проведений аналіз сучасної територіальної організації регіонального туристичного комплексу Хмельницької області доз-

воляє нам стверджувати, що у регіоні не завершений процес комплексоутворення і тому є всі підстави для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення та подальшого розвитку його елементів. На нашу думку, слід відповідні рекомендації врахувати при розробці нової програми розвитку туристичної діяльності у Хмельницькій області, з метою координації зусиль представників державної влади, місцевого самоврядування, приватних компаній і підприємців для взаємовигідного розвитку туризму на основі існуючих у регіоні умов і ресурсів. Туристичний потенціал Хмельницької області насамперед охоплює наявні на території регіону об'єкти природно-заповідного й історико-культурного фондів, ще не задіяних у туристичній діяльності. Вони є основою для формування нових туристичних принад (дестинацій), які можна використати насамперед у контексті розвитку сільського (зеленого) туризму в рамках створення нових робочих місць і джерел поповнення доходів новопосталих територіальних громад з метою отримання позитивного ефекту від їхнього утворення.

Перспективи використання результатів дослідження. При обґрунтуванні напрямків перспективного розвитку і вдосконалення територіальної організації регіонального туристичного комплексу слід виходити з усвідомлення надання туристичних послуг в умовах реформи децентралізації в Україні, коли держава офіційно закликає створювати туристичні кластери локального рівня [12; 14]. Вони є важливою формою організації спільних зусиль органів місцевого самоврядування, приватних підприємців, державних органів влади заради збільшення надходжень до бюджету новостворених об'єднаних територіальних громад.

Література:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: Київ. ун-т, 2001. 395 с.
2. Довгаль Т. О., Влащенко Н. М. Теорія і практика туризму в Україні. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Луцьк, 8 груд. 2016 р.): у 2-х ч. Луцьк: Луцький нац. технічний ун-т, 2016. Ч. 2. С. 71–74.
3. Долинська О. О. Головні підходи у вивченні регіональних туристичних комплексів. *Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту імені Федьковича*. Сер.: Географія. 2019. Вип. 814. С. 93–98.
4. Долинська О. О. Диспропорційний характер регіонального розвитку України. Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації: тези доп. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. Хмельницький: ХІСТ Університету «Україна», 2014. С. 137–141.
5. Долинська О. О. Перспективи розвитку туристичної галузі в Хмельницькій області. *Молоді науковці – географічній науці: зб. наук. праць XI Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених*. Київ: Прінт Сервіс, 2015. Вип. XI. С. 126–128.
6. Зелені маршрути Хмельниччини: як розбудувати село за допомогою туризму (24.07.2020) / офіційний сайт новини Хмельницького «Є уе.ua». URL: https://ye.ua/podorozhi/50137_Zeleni_marshruti_Hmelnichchini_yak_rozbuduvati_selo_za_dopomogovi_turizmu.html (дата звернення: 04.04.2021).
7. Кирилюк Л. М. Перспективи створення туристичних кластерів на території Поділля. *Геополітика і екогеодинаміка регіонів*. 2014. № 2 (13). Т. 10. С. 580–584.
8. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг: геопросторові аспекти. Київ: Альтерпрес, 2002. 320 с.
9. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку. Київ: Видавничо-поліграфічний центр

- «Київський університет», 2005. 253 с.
10. Парфіненко А. Ю., Босенко К. І. Кластеризація як напрям рекреаційно-туристичного розвитку Подільського регіону України. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. Сер.: Міжн. відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 7. С. 122–129.
 11. Смірнов І. Г. Історико-архітектурний заповідник «Кам'янець» як туристичне диво України: логістичний вимір. *Наук. записки Тернопіль. нац. педагог. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Сер.: Географія. 2011. № 2. С. 8–16.
 12. Тимчишин-Чемерис Ю. В. Туристичний кластер – форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 4. С. 44–57.
 13. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід / В. Вакулєнко, І. Валєнтюк, В. Грибан та ін. Київ: К.І.С., 2003. 176 с.
 14. Туристичний кластер задля розвитку громади / офіційний сайт урядової програми децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9751> (дата звернення: 05.03.2021).
 15. Шпарага Т. І., Тертична Ю. В. Розробка туристичного кластеру на базі сакральної архітектури у Тернопільській області. *Географія та туризм*. 2013. Вип. 24. С. 152–162.
 16. Хмельницький туристичний: ламаємо стереотипи (6.06.2019) / офіційний сайт інформаційно-аналітичної газети «Прокурів». URL: <https://proskuriv.khm.gov.ua/2019/06/06/> (дата звернення: 01.04.2021).

References:

1. Beydyk O. O. *Rekreatsiyno-turyst-s'ki resursy Ukrainy: metodolohiya ta metodyka analizu, terminolohiya, rayonuvannya*. Kyiv: Kyiv. un-t, 2001. 395 s.
2. Dovhal' T. O., Vlashchenko N. M. *Teoriya i praktyka turyzmu v Ukraini. Aktual'ni problemy upravlinnya sotsial'no-ekonomichnymy systemamy: materialy vseukr. nauk.-prakt. konf. (Luts'k, 8 hrud. 2016 r.): u 2-kh ch. Luts'k: Luts'kyu nats. tekhnichnyy un-t, 2016. Ch. 2. S. 71–74.*
3. Dolyn's'ka O. O. *Holovni pidkhody u vyvchenni rehional'nykh turystychnykh kompleksiv. Naukovyy visnyk Chernivets'koho nats. un-tu imeni Fed'kovycha. Ser.: Heohrafiya. 2019. Vyp. 814. S. 93–98.*
4. Dolyn's'ka O. O. *Dysproportsiynny kharakter rehional'noho rozvytku Ukrainy. Suchasne ukraiyins'ke student-stvo: problemy ta tsinnisni oriyentatsiyi: tezy dop. VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv ta molodykh vchenykh. Khmel'nyts'kyu: KhIST Universytetu «Ukrayina», 2014. S. 137–141.*
5. Dolyn's'ka O. O. *Perspektyvy rozvytku turystychnoyi haluzi v Khmel'nyts'kiy oblasti. Molodi naukovtsi – heohrafichniy nautsi: zb. nauk. prats' KhI Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh. Kyiv: Print Servis, 2015. Vyp. KhI. S. 126–128.*
6. *Zeleni marshruty Khmel'nychchyny: yak rozbuduvaty selo za dopomohoyu turyzmu (24.07.2020) / ofitsiyyny sayt novyny Khmel'nyts'koho «Ye ye.ua».* URL: https://ye.ua/podorozhi/50137_Zeleni_marshruti_Hmelnichchini_yak_rozbuduvati_selo_za_dopomogovi_turizmu.html (data zvernennya: 04.04.2021).
7. Kyrylyuk L. M. *Perspektyvy stvorenniya turystychnykh klasteriv na terytoriyi Podillya. Geopolitika i ekogeodinamika regionov. 2014. # 2 (13). T. 10. S. 580–584.*
8. Lyubitseva O. O. *Rynok turystychnykh posluh: heoprosorovi aspekty. Kyiv: Al'terpres, 2002. 320 s.*
9. Mezentsev K. V. *Suspil'no-heohrafichne prohnozuvannya rehional'noho rozvytku. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyiv's'kyu universytet», 2005. 253 s.*
10. Parfynenko A. Yu., Bosenko K. I. *Klasteryzatsiya yak napryam rekreatsiyno-turystychnoho rozvytku Podil's'koho rehionu Ukrainy. Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. Ser.: Mizhn. vidnosyny. Ekonomika. Krayinoznavstvo. Turyzm. 2018. Vyp. 7. S. 122–129.*
11. Smirnov I. H. *Istoryko-arkhitekturnyy zapovidnyk «Kam'yanets'» yak turystychno dyvo Ukrainy: lohistychnyy vymir. Nauk. zapysky Ternopil'. nats. pedahoh. un-tu im. V. Hnatyuka. Ser.: Heohrafiya. 2011. # 2. S. 8–16.*
12. Tymchyshyn-Chemerys Yu. V. *Turystychnyy klaster – forma rozvytku ta uspihu turystychnoyi diyal'nosti rehionu. Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomor'ya. 2015. Vyp. 4. S. 44–57.*
13. *Turyzm i okhorona kul'turnoyi spadshchyny: ukraiyins'kyu ta pol's'kyu dosvid / V. Vakulenko, I. Valentyuk, V. Hryban ta in. Kyiv: K.I.S., 2003. 176 s.*
14. *Turystychnyy klaster zadlya rozvytku hromady / ofitsiyyny sayt uryadovoyi prohramy detsentralizatsiyi. URL: https://decentralization.gov.ua/news/9751 (data zvernennya: 05.03.2021).*
15. *Shparaha T. I., Tertychna Yu. V. Rozrobka turystychnoho klasteru na bazi sakral'noyi arkhitektury u Ternopil's'kiy oblasti. Heohrafiya ta turyzm. 2013. Vyp. 24. S. 152–162.*
16. *Khmel'nyts'kyu turystychnyy: lamayemo stereotypy (6.06.2019) / ofitsiyyny sayt informatsiyno-analitychnoyi hazety «Proskuriv». URL: https://proskuriv.khm.gov.ua/2019/06/06/ (data zvernennya: 01.04.2021).*

Аннотация:

О. О. Долинская. К ВОПРОСУ СОЗДАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ В ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Важными вопросами развития туризма в регионе является предоставление и формирования рынка туристических услуг. Актуальным остается создание кластеров в туристической сфере. Туристический потенциал Хмельницкой области в первую очередь включает в себя имеющиеся на территории региона объекты природно-заповедного и историко-культурного фондов, еще не задействованных в туристической деятельности. Они являются основой для формирования новых туристических достопримечательностей, которые можно использовать для развития сельского туризма, создание новых рабочих мест, нахождение источников пополнения доходов вновь возникших территориальных общин с целью получения положительного эффекта от их образования. Установлено, что синергетический эффект способствует созданию кластеров с подобной

спеціалізацією. Визначаючи перспективи туристичних кластерів Хмельницької області, особливу увагу слід приділити цій формі туризму як сільському туризму.

Широке впровадження зеленого туризму в практичну діяльність нових об'єднаних територіальних громад в регіоні дозволить отримати додаткові ресурси для активізації їх соціально-економічного розвитку. Актуальною туристичною діяльністю є в буферних зонах національних парків і ландшафтного регіонального парку на території Хмельницької області. Відзначається, що матеріально-технічну базу туризму складають: заклади тимчасового розміщення; спеціалізовані транспортні підприємства; туристсько-екскурсійні заклади; інформаційні та рекламні служби; підприємства по виробництву і продажу туристичних товарів. Хмельницька область на туристичному ринку України займає середні місця. Це обумовлено транзитним транспортно-географічним положенням. В цьому регіоні існує чітка поляризація розвитку туристичної діяльності, що визначає просторові особливості розвитку обласного туристичного комплексу.

Ключові слова: туристичний кластер, Хмельницька область, зелений туризм, соціально-економічне розвитку регіону.

Abstract:

O. O. Dolynska. ON THE ISSUE OF CREATING TOURIST CLUSTERS IN KHMELNYTSKYI REGION

Important issues in the development of regional tourism are the provision of tourist services, formation of the market of services and infrastructure improvement. The creation of clusters in the tourism sector remains relevant. From the standpoint of geographical science, the formation of tourist clusters is quite studied. The tourist potential of Khmelnytskyi region first of all includes the objects of nature reserve and historical-cultural funds available in the regional territory, which have not been involved in tourist activity yet. They are the basis for the formation of new tourist attractions, which can be used for the development of rural tourism, job creation, finding sources of income for newly formed territorial communities in order to obtain a positive effect from their formation. It is established that the synergetic effect promotes the creation of clusters with similar specialization. Determining the prospects of the tourist cluster of Khmelnytskyi region, special attention should be paid to such a form of tourism as rural (green) tourism. Extensive implementation of green tourism in the practice of newly formed united territorial communities in the region will provide additional resources to enhance their socio-economic development. Especially relevant tourist and recreational activities are in the buffer zones of national nature parks and landscape Regional Park, which are located in the Khmelnytskyi region. It is described that the material and technical base of tourism consists of: temporary accommodation facilities; specialized transport companies; tourist and excursion institutions and their subdivisions; information and advertising services; enterprises for the production and sale of tourist goods.

Social infrastructure is also important for the organization of high-quality recreation for tourists: the availability of housing and communal services, cultural and household services, health care, and trade. From the standpoint of traditional economic and geographical complex formation, all factors of tourist complexes are divided into two major groups: socio-economic (labor, transport, trade and catering, souvenirs, city tourist development) and natural (geographical location, nature surface area, air temperature) etc. Many scholars, as the main social factors in the development of the tourist complex distinguish: socio-cultural: cultural-historical (architectural-historical) resources, settlement, administrative-territorial division; production and economic: labor resources, the structure of the city's economy, sources of environmental pollution, transport, land resources.

Analysis of the location of these factors from the standpoint of social geography will justify measures aimed at enhancing the development of tourism in the regional tourism complex. Mass tourism is possible only if the needs of travelers in food and accommodation are met. Relevant facilities should have a range of hygiene and waste disposal facilities for tourists. Therefore, it is important, especially in rural areas, to provide in the plans of socio-economic development and general schemes of rural development places for temporary stay of tourists, appropriate infrastructure facilities, to reserve land for their arrangement. The analysis of the possibilities of Khmelnytskyi region in the tourist market of Ukraine showed that it occupies the middle places. This is due to the transit transport and geographical location. Within this region there is a clear polarization of tourism development, which determines the spatial features of the regional tourist complex development.

Key words: tourist cluster, Khmelnytskyi region, green tourism, socio-economic development of the region.

Надійшла 25.05.2021р.